Է. — Սուքիաս Կազմող, 1209 թուին, Հաղբատի մէջ կազմած է Առաքել քահանայի օրինակած վերոգրեալ հատորը. — Սիոն, 1935 էջ 312։

Ը. — Յակոբ Դպիր, 1211ին օրինակած է Աւետարան մը, որուն սրբագրութիւնը կատարած է Մխիթար Բարայրեցի. Նկարազարդած է Մարգարէ Աբեղայ։ Ստացող՝ Սահակ կրօնաւոր Անեցի։ Ձեռ. Էջմ. Թ. 6288. — Սիոն 1934 էջ 110։ Արցախ, էջ 262–3։

Թ. — Մարգարէ Դպիր եւ Նշ. Ծաղկող, 1211ին ծաղկած է Յակոբ Դպրի օրինակած Աւետարանը. — Սիոն, 1934 էջ 110։ 1935 էջ 190։

Ժ. — Յովհաննէս Կրօնաւոր, 1243ին օրինակած է Սաղմոսաց Գիրք մը, Պետրոս վարդապետի ծախքով. — Կար. Թ. 1848։ Ձեռ. Էջմ. Թ. 1890։ Ման. Ցուց., էջ 259։

ԺԱ. — Պետրոս Կազմող, 1243ին կազմած է իր գրել տուած Սաղմոսաց Գիրքը. — Յովս., Մի էջ, 5։ Սիոն 1935 էջ 282։ Ման., Ցուց. Դպր., էջ 261։

ԺԲ. — Յովսէփ Դպիր, աշակերտ Վարդանայ, 1267ին օրինակած է մէկ Պատճառք Տօնից Տէրունականաց, Տիրացու Դպրի հետ. — Շողակաթ էջ 202։ Հաւուց Թառ էջ 64։

ԺԳ. — Տիրացու Դպիր, 1267ին մասնակցած է վերոյիշեալ գրքի օրինակութեան. — Նոյն, անդ։

ԺԴ. — Մարտիրոս Դպիր, 1417–1437, որդի Խոցադեղի և Սոնգիկի. Հաղբատի մէջ օրինակած է,

1. — Շարակնոց, 1417ին. — Նոտարք, էջ 52։

2. — Շարակնոց, 1437ին. — Նոտարք, էջ 112–3։ Կոն. Թ. 47։

ԺԵ. — Յովհաննէս Քահանայ, Դպիր, 1438ին օրինակած է Ճաշոց մը. — Նոտարք, էջ 115։ Հայպ. էջ 557։

ԺԶ. — Գրիգոր Աբեղայ, Դպիր, 1455ին օրինակած է Աւետարան մը. — Արցախ, էջ 281 է։

ԺԷ. — Խաչատուր Աբեղայ, Դպիր, որդի Յովհաննէսի և Հայրէփարդի, 1494ին օրինակած է Շարակնոց մը, Մկրտիչ Դպրի համար. — Ձեռ. Ս. Յ. Թ. 1627։

ԺԸ. — Փիլիպպոս Եպիսկոպոս, 1498ին օրինակած է մէկ Մաշտոց Ձեռնադրութեան. — Կար. Թ. 1055։

Ն. ԵՊՍ. ԾՈՎԱԿԱՆ

ՀԻ՛Ն ԷՋԵՐ

ԳՈՎԵՍՏ ՃՇՄԱՐԻՏ ՍԱՂՄՈՍԻՆ(1)

Սաղմոսը մեր մատենագրութեան մէջ շատ գովուած գիրքերէն մին է եղած արդարեւ։ Ստորեւ կուտանք քերթողական ոճով և նորաբարդ բառերով գրուած Գովեստ մը, արտագրուած մեր թիւ 265 Ձեռագրէն։ Սաղմոսարան-Ժամագիրք մըն է աս, շահեկան այլեւայլ տեսակէտներով։ Ձեռագրիս գլխաւոր յիշատակարանը հրատարակած էինք Սիոնի 1948 տարւոյ Յուլիս–Օգոստոսի թիւին մէջ, էջ 213։ Ներկայիս ի լոյս կ'ընծայենք ուրիշ մըն ալ, որ կը գտնուի Ժամագրքի բաժնին վերջաւորութեան (Թղ. 242)։

«Ով պատուական ստացուղք և տեսանուղք՝ գիտացիք, ի Գորգ վարդապետին աւրինակէն գրեցի, և նա՝ գրեալ էր ի յիշատակարանին, թէ որ ոք յընթեռնուլն զսա՝ այլափոխ բանիցն պատահեսցէ՝ մի՛ ազգութեան փարկցի կամ անձնահաճութեան, և մի՛ համարձակեսցի յեղաշրջել բան ինչ. զի յաւրինակէ մեկնութեան տեառն Խոսրովու ուղղեցի՝ որչափ գոյր զինմանէ քննելն։ Եւ թէ կամիցիս գիտել թէ ոյք են ի նմանէ քննեալքն՝ գտանիցես յանցնիւր տեղւոյ զանուանն իւր գրոշմեալ՝ սեւագրով։

Աղաչեմ յիշել զբարեպաշտուհի ստացողն և զամենայն զարմն իւր, այլ և ըղգծաւ»։ — Այսպէս. յաջորդ երեսը պարապ է. ապա կուգան աւետարանական հատուածներ։

Նոյնը կը գտնուի նաև թ. 174 Սաղմոսարանին սկիզբը, էջ 29. — գրուած 1638ին — և կը ներկայացնէ բազմաթիւ տարբերութիւններ, զոր կը նշանակենք, համեմատելով հնագոյն ձեռագրին հետ։

Աստուածատուրնկս(2) այս՝ հոգեարողբոյն(3) բուրաստանս սաղարթափթիթ(4) յոգ-

(1) Գովասանութիւն Սաղմոսի, առեալ ի սրբոց վարդապետաց։

(2) Աստուածային։

(3) Ձունի։

digitised by A.R.A.R.@

նապատուղ հոյլ(3) բիւրաքանութեամբ բեղմնաւորեալ, մանաւանդ քնարս բազմայարմար սքողաշուք երկնաւորին հարսինս եկեղեցւոյ, հանուրասփիւռ տիեզերագոչ, ոլորտահնչաւղ, ազգաբարակ, անմահագործ լցեալ զաւրութեամբ, զոր ամենասուրբ հոգին սատար ի բարձանց ի շրթունս թելադրեալ մարգարէին, միանգամայն և թագաւորին, բոլոր բովանդակ աստուածային պարգևացն, անկեալ(5) անկողոպտելի յարապայծառ մշտազուարթ(6) պատմուճան. Իսկ կոչումն փառաւորութեան անուան սորա՝(7) Սաղմոսարան, որ է նոյնինքն աւրհնութեանց երգարան, ըստ որում քաղձայնէ(8), աւրհնեցէք զտէր յաւրհնութիւն Նոր։

Վասնզի սաղմոս(9)՝ անընդակից է հոգւոյ, դայեակ մտաց, տածումն(10) խորհրդոց, զարգացումն մարմնոյ, աւարտ հասակի, պճնումն դիմաց, զաւրութիւն անդամոց։

Սաղմոս(9)՝ զէն պատերազմողաց, վահանակցութիւն(11) ախոյանից, նիզակակից յաղթողաց, սուսեր անծլելի(12), վանումն թշնամեաց, հերքումն հակառակորդաց, հէն հատուածելոց։

Սաղմոս(9)՝ պահպանութիւն տանց, ճանապարհ ուղեգնացաց, աւժընդակ վաստակելոց, նաւահանգիստ(3) նաւելոց(3), առագաստ սարտուցելոց, դղեակ զարհուրելոց, դէտ մոլորելոց։

Սաղմոս(9)՝ անհարկու դիւաց, սարսումն բանսարկուին, պապանձումն ոգեգաւ դաւողացն, ընդդիմակ հակառակորդին յանդըգնութեանց։

Սաղմոս(9)՝ զանձարան փարթամաց, ճոխութիւն աղքատաց, ապաշխարութիւն(13) զղջացելոց, ապաշաւ(14) մեղուցելոց, ապաստան յուսացելոց, ապաւէն փախուցելոց։

Սա(9)՝ եկեղեցւոյ զարդ, վարդապետաց դպրութիւն, քահանայական պարուն անծախական սեղան(15), թագաւորաց զովեստ, զաւրաց շահատակիւն, հանդիսացելոց առաջապահեստ, մանկանց դաստիարակ, ծերոց փառք, երիտասարդաց զգաստութիւն(16), կուսանաց պսակ, առաջնորդաց ցուպ, հնազանդելոց համբերութիւն, մեռելոց պատանք, վշտացելոց սփոփանք, առհաւատչեայ հանդերձ յարութեանն յուսոյ։

Սովաւ(17) խաւսք ընդ Աստուծոյ, համարձակութիւն կենաց, պայծառութիւն տաւնից, բերկրումն ժողովրդոց, քակտումն ամպարշտութեան, քանդումն հերձուածողաց, քայքայումն աղանդաւորաց, պարունակ հոգեշար բազձաձեալ բովանդակ կենաց մերոց ի պտոյտս(18) անկայիս։

Վասնզի երգ սաղմոսաց այգեալ ի յոգիս շարժէ առ Աստուած զբոց սիրոյն, և ոչ միայն այս, այլ և ի քարատեսակ սըրտից արտաւսր արտաքս թորեցուցանէ, ըզհիւանդութիւն բժշկէ, զբոց ցանկութեան շիջուցանէ, զարտմութիւն մեռուցանէ, զոխակալութիւն զնստուցանէ, յղկէ զնախանձ, նահանջէ զլեզու, խոնարհեցուցանէ զամբարտաւանութիւն, արիացուցանէ ըզվատութիւն, զանձնիշխանութիւն յաւրինաւորն կապէ սահման, աւետարանական քաղաքավարութեամբ զբովանդակ զկեանս մեր պայծառացուցանէ ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր, որում փառք յաւիտեանս յաւիտենից ամէն, ամէն, ամէն։

Հրաչ. Ն. ԵՊՍ. ԾՈՎԱԿԱՆ

(4) Սաղարթազարդ սաղմոսարան, տունկ ի հոգւոյն է պտղալի, անուշահամ և հրաշալի։

(5) Անկեալ։

(6) Մշտադուարճ։

(7) Տր։

(8) Քաղցրաձայնէ։

(9) Սաղմոս։

(10) Մածումն։

(11) Վահան նահատակաց, աւգնական։

(12) Անծալելի։

(13) Ապաշաւ։

(14) Ապաշխարութիւն։

(15) Երգարան։ Սաղմոս։

(16) Զգաւնութիւն։

(17) Սովաւ այս սաղմոսարանաւս՝։

(18) Ի պիտոյս։

digitised by A.R.A.R.@